

УДК 37.091.33:8:004

<http://orcid.org/orcid.org/0000-0003-3115-294X>

<http://orcid.org/orcid.org/0000-0002-9718-7443>

<http://orcid.org/orcid.org/0000-0003-3506-2503>

## **Е-НАВЧАННЯ ІНОЗЕМЦІВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ: КУРСИ, ПРОГРАМИ, ПІДРУЧНИКИ І ПОСІБНИКИ**

*Петренко І.П., Седьма Є.В.,  
Черкашина Ж.В. (Харків)*

У статті розглядаються шляхи оптимізації навчального процесу на уроках російської мови як іноземної. На думку авторів, ефективним засобом підвищення рівня мовної компетенції студентів є використання у практиці викладання комп'ютерних навчальних програм. Проведений авторами аналіз дозволить викладачеві обрати потрібний е-курс відповідно до рівня мовної підготовки студентів, активізувати навчальний процес; реалізувати ідеї розвивального навчання, підвищити темп уроку та збільшити обсяг самостійної роботи іноземних студентів.

**Ключові слова:** е-навчання, ІКТ, мовна компетенція, навчальні програми, російська мова як іноземна.

**Петренко И.П., Седьяма Е.В., Черкашина Ж.В. Е-обучение иностранцев русскому языку: курсы, программы, учебники и пособия.** В статье рассматриваются пути оптимизации учебного процесса на уроках русского языка как иностранного. По мнению авторов, эффективным средством повышения уровня языковой компетенции студентов является использование компьютерных обучающих программ. Проведенный авторами анализ позволит преподавателю выбрать необходимый е-курс с учетом уровня языковой подготовки студентов, активизировать учебный процесс, реализовать идеи развивающего обучения, повысить темп урока и увеличить объем самостоятельной работы иностранных студентов.

**Ключевые слова:** е-обучение, ИКТ, обучающие программы, русский язык как иностранный, языковая компетенция.

---

© Петренко І.П., Седьма Є.В., Черкашина Ж.В., 2015

**Petrenko I.P., Sedmaya E.V., Cherkashina Zh.V. E-teaching the Russian Language to Foreign Students: Courses, Programs and Textbooks.**

The article raises the issues of using information and communication technologies nowadays. The main attention is focused on some kinds of E-learning in teaching Russian as a foreign language; the goals of this teaching; the teacher and his/her contribution to elaborating computer educational resources; the positive students' motivation by using a personal computer; the advantages of a computer training process in comparison with traditional education; some kinds of work by using a computer at classes.

The review of current programs on learning Russian as a foreign language (components, structure, levels, aims, etc.) is suggested. For instance, the program "Russian without accent" is a complete phonetic and lexical reference-training course; E-textbook "Russian for everybody. 1000 exercises" is a training program of various grammar skills; on-line course "Time to speak Russian" is an introductory course majoring in learning Russian as a foreign language.

The authors conclude that computer eliminates one of the major causes of a negative attitude to learning – failure due to the lack of understanding material or knowledge gap. The above is taken into account by the authors of many computer-based training programs.

The analysis of the existing software of ICT in teaching of the Russian language has revealed that the chosen didactic computer programs are adequate for the developed models of training.

To sum up, it can be concluded that in future authors using the above theoretical and methodological foundations focus at creating an E-textbook for the students at the medical department "Doctor – Patient". The manual has been successfully used for 10 years and is the basic one for training 1<sup>st</sup>, 2<sup>nd</sup>, 3<sup>rd</sup> year students.

**Key words:** E-teaching, ICT, language competence, Russian as a foreign language, training programs.

Епоха інформаційного суспільства, основою якого стають знання, висуває нові підходи в освіті, застосування нових технологій, у тому числі й комп'ютерних, або, як прийнято зараз називати, інформаційно-комунікаційних (ІКТ).

Інформаційно-комунікаційні технології не лише полегшують доступ до інформації, відкривають можливості варіативності навчальної діяльності, її індивідуалізації та диференціації, але й дозволяють повному організувати взаємодію всіх суб'єктів навчання, побудувати освітню систему, в якій іноземний студент був би активним

і рівноправним учасником освітньої діяльності. Це обумовлює **актуальність** пропонованої статті, оскільки впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес дозволяє:

- оптимізувати процес навчання;
- втілити у практику ідеї розвивального навчання;
- прискорити хід уроку;
- розширити обсяг позааудиторної роботи іноземних студентів [1: 87].

**Мета статті** – розглянути навчальні комп'ютерні програми та надати практичні поради викладачам щодо вибору тієї чи іншої програми залежно від рівня володіння російською мовою іноземними студентами; заохотити викладачів до створення власних комп'ютерних курсів, програм та Е-підручників.

**Аналіз** сучасних наукових джерел дозволив зробити висновок, що проникаючий зараз у всі сфери сучасного життя процес інформатизації вносить свої корективи в традиційне викладання російської мови [1; 6; 7; 11]. Інтернет і комп'ютер належать до тих технічних засобів навчання іноземних мов, які не були створені спеціально з метою допомоги викладанню і виконують, у першу чергу, інші функції, однак своїми великими можливостями в галузі обробки інформації вони привертають увагу викладачів-практиків і методистів. Так, уже досить давно в методиці викладання російської мови як іноземної (РМІ) піднімаються питання інтеграції педагогічних та комп'ютерних технологій у сучасний процес навчання мови із застосуванням ІКТ. На думку А.В. Тряпельникова, «для вирішення завдань забезпечення результативності навчання в умовах інформатизації освітньої сфери існуюча практика використання ІКТ в методиці та комп'ютерній лінгводидактиці сьогодні повинна осмислюватися в єдиному концептуальному ключі з належною увагою до розгляду поточних процесів інтеграції на всіх системних рівнях навчання, які визначаються в методичній літературі: методологічному, методичному, технологічному, організаційному та рівні управління навчанням» (переклад наш – І. П., Є. С., Ж.Ч.) [11: 35].

**Виклад основного матеріалу.** Електронні засоби навчання (ЕЗН) – це інструментальні засоби сучасної інноваційної мовної освіти. До них належать такі засоби навчання, як: комп'ютерні курси та програми, комп'ютерні та он-лайн підручники, веб-сайти, системи управління навчанням [6: 96].

У сучасних умовах, ураховуючи велику і серйозну зацікавленість іноземних студентів у використанні інформаційних технологій, можна застосувати комп'ютерні програми як інструмент розвитку мотивації на уроках російської мови. Як зазначає В. Р. Кочергіна, «комп'ютер дозволяє якісно змінити контроль за діяльністю учнів, забезпечуючи при цьому гнучкість управління навчальним процесом» (переклад наш – І. П., Є. С., Ж.Ч.) [7: 47]. При цьому досить важливу роль відіграє викладач, бо саме він підбирає комп'ютерні та дидактичні матеріали до уроку, індивідуальні завдання, допомагає іноземним студентам у процесі роботи, оцінює їхні знання і їхній розвиток. Також викладач активізує діяльність кожного студента під час навчання шляхом створення ситуацій для їхньої творчої активності.

Як відомо, основною метою навчання російської мови іноземних студентів є формування та розвиток комунікативної компетенції, навчання практичного оволодіння російською мовою. Провідним компонентом змісту навчання російської мови є формування вмінь різних видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, письма та говоріння. За допомогою комп'ютера можливе вирішення основних лінгводидактичних завдань, курси та програми, комп'ютерні та он-лайн підручники, веб-сайти дозволяють тренувати різні види мовної діяльності і сполучати їх у різних комбінаціях, допомагають усвідомити мовленнєві явища, сформувати лінгвістичні здібності, створити комунікативні ситуації, автоматизувати мовленнєві дії.

У наш час існує доволі багато комп'ютерних програм, що допомагають іноземним студентам підвищити рівень мовної підготовки. Наприклад, важливу роль у навчанні фонетики, формуванні навичок артикуляції, ритміко-інтонаційних навичок при вимові відіграє програма «Русский без акцента!» [9: 47].

Програма являє собою повний фонетичний та лексичний довідник-тренажер з російської мови, мета якого – допомогти самостійно навчитися чути і розуміти усну російську мову, говорити російською з чіткою і виразною вимовою, граматично правильно, щоб мова була зрозуміла більшості російськомовних слухачів. Курс може бути використаний на будь-якому з етапів вивчення мови, починаючи із вступного фонетичного курсу початкового етапу.

«Русский без акцента!» доступний російською, англійською, німецькою, іспанською та китайською мовами. Позитивні результати

були досягнуті при проведенні фонетичної зарядки шляхом розучування прислів'їв, приказок, римовок. Звуки, слова, словосполучення і речення сприймаються іноземними студентами на слух і візуально. Іноземні студенти мають можливість спостерігати на екрані комп'ютера артикуляційні рухи і сприймати на слух правильну інтонацію, вони можуть не тільки чути правильну вимову, але й порівнювати її візуальне відображення з еталонним зразком. Це забезпечує студентам можливість оцінити якість своєї вимови і в процесі тренінгу усунути її недоліки. При такому підході курс буде корисний як на початковому етапі навчання російської мови, так і на наступних.

У навчанні граматики важливе місце відводиться тренувальним вправам. Позитивний момент використання сучасних комп'ютерних програм полягає в тому, що студент може відразу дізнатися, чи правильно виконана та чи інша вправа. Також обсяг виконаних завдань є більшим за той, що був би зроблений на традиційному уроці. Про це свідчить досвід роботи з програмою «Русский для всех. 1000 заданий» [10]. Програма орієнтована на формування базового рівня володіння російською мовою і забезпечує тим, хто засвоїв пропонований матеріал, можливість навчання у ВНЗ із викладанням російською мовою. Програма поділяється на три рівні, що послідовно ускладнюються, і кожен із яких спрямований на вирішення певних навчальних завдань.

У межах курсу основне завдання першого рівня володіння РМІ – формування у студентів елементарних знань та вмінь володіння російською мовою, що дозволяють сприймати її на слух, будувати речення і тексти з урахуванням фонетичних і граматичних норм.

По завершенню другого рівня програми іноземні студенти мають сформувані нові і закріплені попередні граматичні знання, вивчити лексику, а також уміти читати та відповідати на питання до текстів російською мовою.

Основною метою завершального рівня аналізованого курсу російської мови є підготовка до навчання у ВНЗ російською мовою. Тренінги цього рівня реалізовані на базі звукових і письмових текстів, що використовуються у реальному навчальному процесі.

Поєднуючи роботу за курсом із традиційним підручником, практично до кожного розділу останнього можна підібрати матеріал

програми і використовувати його фрагмент на уроці як допоміжний засіб при введенні нового лексичного чи граматичного матеріалу, при відпрацюванні вимови, при навчанні діалогічного мовлення, читання та письма, а також під час тестування.

Тести, які можна проводити як індивідуально, так і в групі, являють собою заліки з вивчених граматичних тем; вони варіюються за рівнем складності, дозволяючи один і той же граматичний матеріал відпрацювати з іноземними студентами різного рівня підготовки.

Навчальні комп'ютерні курси є своєрідним тренажером, який організовує самостійну роботу іноземного студента, керує нею і створює умови, за яких іноземні студенти можуть самостійно оволодіти знаннями. Як правило, ці програми пропонують широкий вибір різних вправ і видів роботи, мають барвисте оформлення, тим самим викликаючи в іноземних студентів значний інтерес і бажання виконувати ці завдання. До таких програм можна віднести комп'ютерний і мережевий підручник «Вперед» [4], який має комунікативно-орієнтований характер і адресований тим, хто вивчає російську мову як іноземну на елементарному рівні. Підручник складається з 10 уроків і п'яти допоміжних модулів. Використання підручника можливе як у комп'ютерному класі під керівництвом педагога, так і в режимі самостійної роботи.

On-line курс “Время говорить по-русски” [5] являє собою початковий курс із вивчення російської мови як іноземної і складається із навчальних розділів, що органічно пов'язані між собою:

1. «Вступний фонетичний курс» (ВФК) знайомить іноземного студента з особливостями російської фонетики і основними правилами читання і вимови. Практика показує, що іноземним студентам, які не мають взагалі ніякого уявлення про російську мову, роботу з курсом необхідно починати саме з цього розділу. Також до цього розділу курсу можна звертатися під час роботи з основним курсом у разі виникнення проблем із читанням або вимовою російських слів і виразів.

2. «Основний курс» складається з окремих уроків, побудованих за модульним принципом. Важливим елементом курсу є багатосерійний анімаційний фільм, герої якого зроблені з пластиліну. Така форма підкреслює умовність того, що відбувається і, разом із тим, імітує реальність у вигляді гри. «Пластилінова реальність» дозволяє

ставитися до її героїв не зовсім серйозно – над ними можна посміятися і поіронізувати. Автори вигадали таку форму подання навчального матеріалу для того, щоб допомогти іноземним студентам подолати психологічний бар'єр, що особливо важливо на початковому етапі.

3. Розділ «Словник» містить необхідний лексичний мінімум (близько 1000 одиниць) для початкового рівня володіння мовою. Словник побудований за тематичним і алфавітним принципом і містить усі слова, що зустрічаються у ВФК та основному курсі.

4. Розділ «Тестування» містить зведені блоки контрольних завдань, які студентам рекомендується проходити після завершення роботи над певною лексико-граматичною темою (зазвичай вона займає 5 уроків). Виконувати тести учню важливо насамперед для самоконтролю, щоб визначити прогалини у своїх знаннях із їх подальшим ліквідуванням.

5. «Грамматичний довідник» містить граматичний мінімум, необхідний для спілкування російською мовою в обсязі початкового рівня: система відмінків російської мови, види дієслова та ін.

6. Розділ «Країнознавча інформація» знайомить із реаліями російського життя, особливостями спілкування з російськомовними людьми, культурою російського побуту, етикетними нормами і т. п.

7. Розділи «Бібліотека» і «Медіатека» розширюють активний та пасивний лексичний мінімум іноземного студента і допомагають зробити процес вивчення російської мови більш жвавим і цікавим. У першому зібрані нескладні, але цікаві тексти для читання, які відрізняються легкістю, привабливістю і простотою. Це анекдоти, смішні випадки з життя і маленькі оповідання. У розділі «Медіатека» представлені пісні (народні та сучасні), уривки з популярних російських фільмів, мовні навчальні ігри, кросворди та інші інтерактивні завдання. Цей розділ допомагає іноземним студентам розвивати навички аудіювання та розуміння живого розмовного мовлення, у доступній і цікавій формі закріпити і розширити свій лексичний мінімум.

Під час роботи з іноземними студентами на уроках РМІ викладачі також широко застосовують такі інтернет-ресурси [1: 116]: курс «Голоса» [11], мережевий підручник «Начало» 1 і 2 [8] і web-версію відомого навчального комплексу «Владимир» [3].

Робота із зазначеними вище курсами не тільки сприяє підвищенню інтересу до навчання, але і дає можливість усунути одну з найважливіших причин негативного ставлення до навчання – неуспіх, обумовлений нерозумінням матеріалу або нестачею у знаннях, знімає такий негативний психологічний фактор, як страх відповідати.

Працюючи з комп'ютером, іноземний студент, як правило, не почуває скутості й намагається проявити максимум своїх знань. При використанні комп'ютерних технологій у навчальній роботі змінюється і роль викладача, основне завдання якого полягає в тому, щоб підтримувати та спрямовувати розвиток мовної особистості іноземних студентів, їх творчий пошук. Відносини з ними будуються на принципах співпраці та спільної творчості.

**Висновки.** Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології здатні зробити навчальний процес особистісно значущим для іноземного студента, коли він зможе повністю розкрити свій творчий потенціал, проявити свої дослідницькі здібності, фантазію, креативність, активність, самостійність. Аналіз програмних засобів е-навчання у галузі викладання РМІ дозволив виявити, що розглянуті дидактичні комп'ютерні програми оптимізують навчальний процес. При порівнянні комп'ютерних навчальних матеріалів і друкованих навчальних посібників, аудіо- і відео – курсів, у першу чергу слід зазначити технологічні і методичні переваги, що надаються комп'ютером:

- індивідуалізація навчання;
- оперування великими обсягами інформації;
- комплексний мультисенсорний вплив на різні канали сприйняття шляхом використання тексту, звуку, мультиплікації, відео;
- необмежена кількість звернень до завдань;
- негайне надання зворотнього зв'язку тощо.

**Перспективи подальших досліджень.** У подальшому автори, використовуючи вищевказані комп'ютерні програми як зразок, мають на меті створити електронний посібник для студентів-медиків «Доктор – Пациент», паперова версія якого [2] апробована вже протягом десятиріччя і є базовою у навчанні іноземців I – III курсів медичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна.



**ЛИТЕРАТУРА**

1. Азимов Э. Информационно-коммуникационные технологии в преподавании русского языка как иностранного / Э. Азимов. – М. : Русский язык. Курсы, 2012. – 352 с.
2. Алексеенко Т.Н. Практикум по курсу «Профессиональные диалоги «Врач – пациент» : учеб. пособие для иностр. студ.-медиков (англоязычной формы обучения) : / Т.Н. Алексеенко, Л.И. Васецкая ; [3-е изд.]. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2015. – 84 с.
3. «Владимир» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gramota.ru/book/vladimir/>.
4. «Вперёд» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.langrus.ru/index.php/nashiproekty/distantcionnye-shkoly/312-vfgk-vperjod>.
5. «Время говорить по-русски» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://speak-russian.cie.ru/time\\_new/rus/](http://speak-russian.cie.ru/time_new/rus/).
6. Гарцов А. Д. Электронная лингводидактика: среда – средства обучения – педагог / А. Д. Гарцов. – М. : РУДН, 2009. – 170 с.
7. Кочергина И.Г. Совершенствование познавательных способностей учащихся через использование информационно – коммуникационных технологий в обучении русскому языку / И.Г. Кочергина // Иностранные языки в школе. – 2009. – № 3. – С. 45–49.
8. “Начало” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.auburn.edu/~mitregc/russian/exercises/lesson-index.html#1>
9. «Русский без акцента!» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.istrasoft.info/RusMir/download.htm>.
10. «Русский для всех. 1000 заданий» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ruskiymir.ru/education2/rki/prog/113795/>.
11. Тряпельников А.В. Интеграция информационных и педагогических технологий в обучении РКИ (методологический аспект) / А.В. Тряпельников. – М. : Гос. ин-т рус. языка им. А.С. Пушкина, 2014. – 80 с.
12. Robin R. «Голоса». A Basic Course in Russian. [Электронный ресурс] / Robin R., Evans-Romaine K., Shatalina G. – Режим доступа : [www.gwu.edu/~slavic/golosa/](http://www.gwu.edu/~slavic/golosa/).